CYFARFOD	**CYNGOR LLAWN**
DYDDIAD	**15eg MEHEFIN, 2017**
PWNC	**ADOLYGIAD O FFINIAU ETHOLAETHOL GWYNEDD**
AWDUR	**Uwch Reolwr (Cefnogaeth Gorfforaethol)**
ARGYMHELLIAD	**Cyflwyno sylwadau arfaethedig i'r Comisiwn Ffiniau**

Cefndir

1. Yn ei gyfarfod ar 2 Mawrth, derbyniodd y Cyngor adroddiad ar adolygiad y Comisiwn Ffiniau o ffiniau etholaethol Cyngor Gwynedd. Mae'r adroddiad sydd yn esbonio'r cefndir i'r adolygiad i'w weld trwy ddilyn y ddolen hon:-
https://democratiaeth.cyngor.gwynedd.gov.uk/ielistdocuments.aspx?cid=130&mid=1657&ver=4&

2. Mae cynigion y Comisiwn yn cael eu gyrru gan eu polisïau sydd yn cynnwys dogfen bolisi ar faint cynghorau sydd ynghlwm fel atodiad i'r adroddiad hwn. Wrth weithredu'r polisiau hynny, bydd cynigion y Comisiwn, maes o law, yn debyg o arwain at leihad yn y nifer o aelodau ar y Cyngor o'r 75 presennol i oddeutu 67 neu 68 ar adeg etholiad 2022 gyda lleihad pellach i ddilyn. Mae cyfle i'r Cyngor geisio dylanwadu ar y cynigion hyn a cytunodd y Cyngor llawn i ofyn i swyddogion greu cynigion drafft i'w rhannu gyda holl aelodau'r Cyngor yn dilyn yr etholiad. Dylid nodi bod y cynigion wedi eu llunio yn bennaf i gyfarch problemau mewn etholaethau bychan allai fod dan fygythiad yn sgil gwaith y Comisiwn. Mewn rhai sefyllfaoedd, mae hynny wedi arwain at newidiadau sy'n dilyn mewn etholaethau cyfagos.

3. Ar gyfer Gwynedd, mae'r Comisiwn Ffiniau wedi cynnig mai'r cyfartaledd o etholwyr i bob aelod fyddai 1,243 o etholwyr. Yn amlwg mae pob etholaeth yn wahanol ac nid yw'n ymarferol glynu yn rhy llym at y ffigwr hynny ym mhob achos. Felly y nod yn y cynigion drafft yw caniatáu amrywiaeth o hyd at 25% uwchben neu o dan y nifer hynny, ar sail y math o amrywiaeth y mae'r Comisiwn wedi ei ganiatáu yn y gorffennol.

4. Egwyddor arall sydd wrth wraidd y cynigion hyn yw ceisio lleihau'r nifer o etholaethau dau aelod yn y sir. Barn y Cyngor yw, lle mae daearyddiaeth a natur cymunedau yn caniatáu hynny, y dylid cael etholaethau un aelod er mwyn symleiddio atebolrwydd i etholwyr.

5. Mae'n bwysig pwysleisio un peth arall cyn sôn ymhellach am y cynigion penodol. Tra mae'r Cyngor yn deall yn iawn bod nifer o elfennau yn effeithio llwyth gwaith cynghorwyr, yr unig ystyriaeth y mae'r Comisiwn yn rhoi sylw iddo go iawn yw nifer yr etholwyr. Felly, er y gellir cyfeirio at boblogaeth sydd ddim ar y gofrestr etholwyr yn cynnwys poblogaeth dymhorol neu boblogaeth myfyrwyr wrth gyflwyno sylwadau, nid yw, mewn gwirionedd, yn ystyriaeth y bydd y Comisiwn yn rhoi sylw iddo. Mae angen herio hyn gyda chais i'r Comisiwn Ffiniau gyfiawnhau hyn yn nhermau'r angen am gynrychiolaeth leol effeithiol i'r boblogaeth gyfan.

6. Cyflwynir y cynigion gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn dilyn cymaint o ymgynghori a oedd yn bosib o fewn yr amserlen gyfyng gydag aelodau lleol a rhai o'r cynghorau cymuned a thref sy'n cael eu heffeithio gan y cynigion. Mae'r Pwyllgor yn awyddus iawn i'r Cyngor, wrth gyflwyno ei sylwadau, sydd wedi eu haminellu isod, i wneud sawl pwynt o bwys:-

a. Roedd y cyfnod ymgynghori, a groesodd cyfnod etholiad yn gwbl annigonol ar gyfer unrhyw drafodaeth leol ystyrlon ac mae hynny wedi effeithio ar y gallu i fanylu ar rhai cynigion.

b. Dylai'r Comisiwn Ffiniau roi sylw i anghenion cynrychiolaeth leol effeithiol ac effaith y boblogaeth sydd ddim ar y gofrestr etholwyr, ar bwynt arbennig mewn amser, wrth lunio ei gynigion. Yn benodol, mae'r galw a'r llwyth gwaith sydd yn codi yn sgil presenoldeb fyfyrwyr, ymwelwyr a pherchnogion ail-gartrefi sydd ddim ar y gofrestr etholwyr leol yn golygu bod yn rhaid rhoi sylw i hynny wrth bennu maint etholaethau.

Cynigion

7.1 Mae'r cynigion sydd gerbron y Cyngor yn disgyn i dri chategori, y cyntaf lle'r argymhellir dim newid (Paragraff 7.2), yr ail lle nad yw'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu wedi ffurfio barn (Tair ardal ym mharagraffau 8.1 i 8.3) ac yn drydydd, ardaloedd lle mae cynigion penodol gan y pwyllgor (Paragraffau 9.1 i 9.9).

7. 2 Nid ydym yn cynnig unrhyw newidiadau i'r etholaethau a ganlyn:-

Arfon – Arllechwedd, Bethel, Deiniolen, Dewi (Bangor), Gerlan, Glyder (Bangor), Y Groeslon, Llanberis, Llanrug, Ogwen, Pentir, Penygroes, Tregarth a Mynydd Llandygai, Waunfawr, Y Felinheli.

Dwyfor – Abererch, Criccieth, Dolbenmaen, Efail Newydd / Buan, Llanystumdwy, Nefyn, Porthmadog (Dwyrain), Porthmadog (Gorllewin), Porthmadog (Tremadog), Pwllheli (De), Pwllheli (Gogledd)

Meirionnydd – Aberdyfi, Abermaw, Brithdir a Llanfachreth / Y Ganllwyd / Llanelltyd, Bowydd a Rhiw, Corris a Mawddwy, Dolgellau (De), Dolgellau (Gogledd), Penrhyndeudraeth, Y Bala.

Ardaloedd lle na wnaeth y Pwyllgor gynigion penodol i newid

8. Mae'r canlynol yn gynigion penodol fesul ardal sydd wedi eu ffurfio ar ôl y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ac yn seiliedig ar drafodaethau mwy lleol.

8.1 <u>Ardal Dinas Bangor</u>

Mae ardal Dinas Bangor yn cael ei effeithio yn fawr iawn gan y newidiadau yn y modd y mae'r gofrestr etholwyr yn cael ei lunio. Er nad yw hynny yn cael effaith o gwbl ar lwyth gwaith cynghorwyr, mae hyn wedi arwain at leihad arwyddocaol yn nifer yr etholwyr yn arbennig mewn rhai wardiau.

Mae natur y ddinas a rhai o'r cymunedau oddi fewn iddo hefyd wedi newid ers yr adolygiad diwethaf ac mae'n parhau i esblygu. Ni luniwyd argymhelliad gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ond disgwylir i Gyngor Dinas Bangor ac aelodau lleol Bangor lunio cynnig ar gyfer yr etholaethau yn y ddinas y byddwn yn ei adrodd i'r Cyngor.
(Mae map yn dangos y ffiniau presennol a'r hyn awgrymir wedi eu hatodi)

8.2 <u>Ardal Abersoch, Aberdaron, Botwnnog, Tudweiliog, Morfa Nefyn a Llanbedrog</u>

Mae amryw o etholaethau presennol angen sylw yn yr ardal hon gydag etholaethau Abersoch (523) Llanbedrog (734), Aberdaron (724) Tudweiliog (660), Morfa Nefyn ac Edern (897) a Llangian (503) oll yn rhy fach i deilyngu seddau yn ôl canllawiau'r Comisiwn. Edrychwyd ar y wardiau cymunedol presennol fel blociau adeiladu a cafwyd trafodaethau gyda'r aelodau lleol ynglyn â chysylltiadau cymunedol naturiol o fewn yr ardal leol.

Rhannwyd tri opsiwn yn y pwyllgor ond ni luniwyd argymhelliad gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu. Fodd bynnag, disgwylir i aelodau lleol ardal Llyn lunio cynnig ar gyfer yr etholaethau yn yr ardal y byddwn yn ei adrodd i'r Cyngor.
(Mae map yn dangos y ffiniau presennol wedi ei atodi)

8.3 Llanwnda, Groeslon a Carmel

Cafodd amryw o gynigion eu hystyried ar gyfer yr ardal hon gyda'r angen pennaf yn ceisio ymateb i faint etholaeth bresennol Bontnewydd, sydd yn rhy fach fel ag y mae a newidiadau cysylltiol. Yn dilyn trafodaeth yn y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu, cafwyd ymgynghoriad sydyn gyda'r aelodau lleol perthnasol a bellach, yr argymhellion, sydd yn wahanol i'r argymhellion a aeth gerbron y pwyllgor, yw:-

Gadael etholaethau Waunfawr a'r Groeslon fel ag y maent ond gwneud yr addasiadau a ganlyn:-

Ychwanegu ward Dinas (499) at etholaeth bresennol Bontnewydd (849) i greu etholaeth newydd o 1,339 o etholwyr sydd yn adlewyrchu'r cyswllt cymunedol agos rhwng ardal Dinas a phentref Bontnewydd o ran gweithgareddau cymunedol a chysylltiadau siopa a theithio.

Cysylltu wardiau presennol Rhostryfan (515) a Rhosgadfan (433) gyda Carmel (396) a Ceserea (241) i greu etholaeth newydd o 1,585 ar gyfer y cymunedau tebyg o ran eu natur ar ochr uchaf y dyffryn gan dorri'r cyswllt rhwng Carmel a Thalysarn (gweler 9.6 isod).

Ardaloedd lle mae cynigion penodol gan y Pwyllgor

9. Mae'r canlynol yn argymhellion penodol gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn dilyn ymgynghori gyda'r aelodau lleol a gwrando ar y farn a fynegwyd yn y pwyllgor.

9.1 Ardal Tref Caernarfon

Mae Caernarfon hefyd yn ardal drefol sydd wedi gweld newidiadau ers i'r ffiniau gael eu hadolygu'n fwyaf diweddar. Mae'r cynigion isod, sydd wedi derbyn cefnogaeth unfrydol yr holl aelodau lleol a Chyngor Tref Caernarfon, yn defnyddio ffiniau naturiol Ffordd Llanberis a'r Ffordd Gyswllt trwy'r dref fel ffiniau amlwg a naturiol.

O dan yr hen ffiniau, roedd dwy etholaeth Menai a Cadnant yn fawr, Menai yn arbennig felly gyda 1,718 o etholwyr ac mae'r cynigion sydd gerbron (a ddangosir yn y mapiau sydd ynghlwm) yn cyfarch hynny ac yn adlewyrchu ffiniau ffisegol y prif ffyrdd trwy ac o gwmpas y dref y byddai pobl leol yn eu hadnabod.

Mae hyn yn arwain at gynnig sydd yn arwain at leihau maint etholaeth Menai i tua 1,500, lleihau maint etholaeth Cadnant i tua 1,307 a chynnydd ym maint etholaeth Peblig i tua 1,485

Mae hyn yn gadael sefyllfa etholaeth bresennol Seiont, fyddai, yn sgil y newidiadau uchod, yn etholaeth 2 aelod gydag oddeutu 2,392. Fodd bynnag, er mwyn gweithredu ar ddymuniad y Cyngor i geisio cael etholaethau un aelod, mae'r Pwyllgor yn argymell ei rannu i fewn i ddwy etholaeth – Etholaeth Canol Tref Caernarfon o oddeutu 1,177 ac Etholaeth Hendre, sydd yn bennaf yn un stâd tai mawr unigol, o tua 1,215 o etholwyr.
(Mae mapiau yn dangos y ffiniau presennol a'r hyn awgrymir wedi eu hatodi)

9.2 Ardal Ffestiniog

Tra mae ardal Bowydd a Rhiw yn iawn fel ag y mae, mae etholaeth Diffwys a Maenofferen gyda 750 o etholwyr yn rhy fechan ac etholaeth Teigl (1,315) ychydig yn fwy na'r cyfartaledd. Byddai'r ddwy etholaeth gyda'i gilydd yn gwneud etholaeth o 2,065 o etholwyr allai gyfiawnhau 2 aelod. Gan bod y Cyngor yn ceisio osgoi etholaethau 2 aelod, awgrymir sefydlu ffin newydd rhwng etholaeth Diffwys a Maenofferen ac etholaeth Teigl, ar draws Ffordd Manod, ar hyd ffin naturiol a gytunwyd gyda'r Cyngor Tref. Mae hyn yn caniatáu dwy etholaeth un aelod, Diffwys a Maenofferen o 1,012 a Teigl o 1,053.
(Mae mapiau yn dangos y ffiniau presennol a'r hyn awgrymir wedi eu hatodi)

9.3 Ardal Tywyn

Ar hyn o bryd mae etholaeth Tywyn yn etholaeth dau aelod o 2,388. Gan bod y Cyngor yn ceisio osgoi etholaeth 2 aelod, argymhellir sefydlu dwy etholaeth newydd gan ddefnyddio'r wardiau cymunedol presennol fel blociau adeiladu. Byddai hyn yn golygu creu dau etholaeth, Morfa Tywyn gyda 1,240 o etholwyr a Tref Tywyn (Gorllewin a Dwyrain) gyda 1,148 o aelodau.
(Mae mapiau yn dangos y ffiniau presennol a'r hyn awgrymir wedi eu hatodi)

9.4 Ardal Trawsfynydd, Harlech, Dyffryn Ardudwy a Llanbedr

Mae amryw o etholaethau presennol angen sylw yn yr ardal hon gydag etholaeth Llanbedr (789) llawer yn rhy fychan yn ôl canllawiau'r Comisiwn ac etholaethau eraill sydd angen sylw yn y tymor hwy o ran eu maint.

Yr argymhelliad i'r Cyngor yw newid 4 sedd (Trawsfynydd, Harlech, Dyffryn Ardudwy a Llanbedr) yn 3 yn effeithio Dyffryn Ardudwy (1,179), Llanbedr (442), Llanfair (347) Harlech (1,045), Talsarnau (428), Maentwrog (428) a Trawsfynydd (672). Felly, yr etholaethau newydd fyddai:-

Un sedd - Harlech, Talsarnau a Llanfair (1820) (3 ardal cyngor cymuned cyfan)
Un sedd – Llanbedr, Dyffryn Ardudwy a Talybont (1,621) (2 ardal cyngor cymuned cyfan)
Un sedd - Trawsfynydd a Maentwrog (1,016) - dim newid (ardal un cyngor cymuned)

9.5 Ardal Llanrug

Mae angen tacluso yng nghylch Llanrug er mwyn gwastatau sefyllfa'r etholaethau trwy ddelio â wardiau cymunedol presennol Cwm y Glo (438), Brynrefail (224) a Ceunant (305) a hefyd Penisarwaun (560) a Rhiwlas (533)

Yr argymhelliad i'r Cyngor, sydd yn cael ei gefnogi gan Gyngor Cymuned Llanrug, yw:-

Un etholaeth ar gyfer Cwm y Glo , Brynrefail a Ceunant (967) sydd yn creu etholaeth siâp pedol o gwmpas ochr ddeheuol pentref Llanrug
Un etholaeth ar gyfer Penisarwaun a Rhiwlas (1,093) sydd yn ymestyn i'r cymunedau i'r gogledd-ddwyrain o bentref Llanrug
(Mae mapiau yn dangos y ffiniau presennol a'r hyn awgrymir wedi eu hatodi)

9.6 Ardal Llanllyfni, Talysarn a Nantlle

Mae ward presennol Talysarn (sydd yn cynnwys Carmel) wedi bod yn destun trafodaeth lleol ers tro oherwydd y ffin naturiol amlwg rhwng dau brif ardal yr etholaeth ac mae amryw o gymunedau bychan o fewn yr etholaeth. Mae hyn yn golygu, ar hyn o bryd, er mwyn teithio o un rhan o'r etholaeth i un arall, bod yn rhaid mynd trwy Penygroes, sydd yn etholaeth ar wahân ac mae'r etholaeth bresennol yn cynnwys amryw o gymunedau bychan gwahanol.

Argymhellir dwyn ynghyd Llanllyfni (513) Talysarn (704) a Nantlle (152) i greu un etholaeth newydd o 1,369 (Y mwyafrif o ardal ddaearyddol Cyngor Cymuned Llanllyfni)
(Mae mapiau yn dangos y ffiniau presennol a'r hyn awgrymir wedi eu hatodi)

9.7 Ardal Clynnog, Trefor a Llithfaen

Mae amryw o etholaethau presennol angen sylw yn yr ardal hon gydag etholaeth Clynnog sydd â dim ond 713 etholwr angen sylw penodol.

Argymhelliad y pwyllgor yw bod etholaeth presennol Llanaelhaearn (1,151) yn aros fel ag y mae er y byddai ei alw yn "Yr Eifl" yn fwy synhwyrol. Byddai ward Nebo (233) wedyn yn cael ei ychwanegu at Clynnog i greu etholaeth newydd o 946 o etholwyr (sydd yn dal yn etholaeth bychan iawn yn nhermau'r Comisiwn) a'i dynnu oddi wrth ward Llanllyfni fyddai'n lleihau maint y ward hwnnw i 1,369 mwy rhesymol. Byddai hyn yn cyfarch pryderon a fynegwyd Cyngor Cymuned Pistyll am gysylltu cymunedau bychain gwledig gydag ardaloedd mwy a gwahanol iawn.

9.8 Ardal Penllyn

Mae angen peth tacluso yn yr ardal hon i ddiogelu sefyllfa rhai etholaethau bychan allai fod o dan fygythiad. Mae'r sgôp i newid mewn ardal wledig fel hyn yn gyfyng ond teimlir bod y newidiadau a awgrymir yn cyfarch y gofyn tra'n derbyn y bydd etholaethau mewn ardaloedd gwledig bob amser yn llai.

Argymhellir cyfnewid wardiau rhwng y ddwy etholaeth bresennol ond cadw dwy sedd fel bod 3 sedd yn yr ardal gyfan , sef y Bala a hefyd Gorllewin Penllyn - Llanuwchllyn (494), Cwm y Glyn (83) a Llanycil (323) (etholaeth o 900) a Dwyrain Penllyn – Gwalia (125), Llan y Betws (456) a Llanfor (347) (etholaeth o 928). Mae'r etholaethau yn fychan o edrych i'r dyfodol ond mae'n anorfod mewn ardal mor wledig.
(Mae mapiau yn dangos y ffiniau presennol a'r hyn awgrymir wedi eu hatodi)

9.9 Ardal Llanegryn, Bryncrug a'r Friog

Mae angen cyfarch sefyllfa etholaethau yn yr ardal. (Dim ond 755 o etholwyr sydd gan Bryncrug a Llanfihangel ar hyn o bryd tra mae etholaeth Llangelynnin yn 1,577 o etholwyr)
Argymhellir symud ward Llanegryn o un etholaeth i'r llall er mwyn creu dwy etholaeth sy'n fwy cyfartal o ran nifer yr etholwyr:-
Llanegryn, Bryncrug a Llanfihangel a fyddai'n etholaeth o 1,000 (yn ymestyn dros ardal tri Chyngor Cymuned)
Y Friog, Islaw'r Dre a Llangelynnin a fyddai'n etholaeth o 1,332 (yn ymestyn dros ardal 2 Gyngor Cymuned)
(Mae mapiau yn dangos y ffiniau presennol a'r hyn awgrymir wedi eu hatodi)